

Володимир ВАРАВА,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ

Стаття 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» містить перелік базових конституційних принципів оперативно-розшукової діяльності, одним з яких є «дотримання прав і свобод людини» [1].

Однією з найважливіших гарантій забезпечення реалізації зазначеного принципу при проведенні оперативно-розшукової діяльності, є дотримання працівниками оперативних підрозділів законних підстав для її проведення. Законність прийнятих рішень про проведення конкретних оперативно-розшукових заходів на пряму залежить від визначення цих підстав. Можливість використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні корелюється з правомірністю їх проведення, що ретельно оцінюється слідчими, детективами, прокурорами, а також судом і стороною захисту. Наразі, дослідження цієї проблематики є актуальними в умовах воєнного стану, пов'язаного з російською збройною агресією проти України.

Метою дослідження є внесення пропозицій щодо удосконалення правового регулювання підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності. Для досягнення цієї мети поставлені наступні завдання: 1) визначити основні проблеми, наявні в правовому регулюванні підстав для проведення ОРД; 2) дати характеристику сучасному стану наукових досліджень, спрямованих на розв'язання практичних проблем, пов'язаних з підставами для проведення ОРД; 3) сформулювати пропозиції щодо внесення змін і доповнень до норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Комплексний аналіз практики застосування норм законодавства, яке становить правову основу оперативно-розшукової діяльності свідчить про наявність у ньому юридичних колізій, прогалин, суперечностей і помилок, припущених законодавцями, що призводить до суттєвих проблем у реалізації завдань, покладених на оперативні підрозділи правоохоронних органів.

Зокрема, до них належить «– відсутність правових підстав проведення

ОРЗ з метою виявлення та припинення злочинів, які готують і вчиняють в умовах конспірації (ч. 1, 3 ст. 6 та ч. 1, 3 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»); – нечіткість критеріїв достатності інформації для здійснення ОРД» [2, с.10].

Дослідженню окремих складових зазначеної наукової проблеми у своїх працях приділяли увагу В. Аброськін, С. Албул, С. Андрусенко, Ю. Антонян, О. Бандурка, В. Берназ, М. Грібов, С. Єгоров, С. Князєв, Р. Мукоїда, Д. Ноздрін, Є. Поляков, М. Стащак, С. Чернявський, В.Шендрик, Т. Щурат та інші.

Аналіз підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності необхідно розпочати з визначення їх дефініції та класифікації. Зазначимо, що аналізовані наукові праці не містять узагальненої теоретичної дефініції цього терміну.

Словник української мови містить тлумачення терміну «підстава», як «те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь», а також «те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. кого-небудь» [3].

Таким чином, можемо запропонувати наступну дефініцію: «Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності – це виключні обставини, на яких спеціально уповноваженими суб'єктами ґрунтується рішення про проведення системи гласних та негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів».

Щодо теоретичної класифікації підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності, у вивчених джерелах запропонована наступна:

- підстави, спрямовані на протидію злочинності;
- підстави, що мають дозвільний характер [4, с. 127].

До першої групи, за нумерацією ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», можемо віднести наступні підстави:

« 1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- кримінальні правопорушення, що готуються;
- осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення;
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;
- осіб безвісно відсутніх;
- розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;
- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких

родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності.

3) випадки, передбачені статтею 17 Закону України «Про розвідку».

4) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку» [1].

До підстав другої групи належать:

2) запити повноважних державних органів, установ та організацій щодо перевірки осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів;

2⁻¹) необхідність перевірки осіб у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці»[1].

Наразі стаття 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» взагалі не містить такої підстави, як необхідність запобігання злочинам та їх попередження. На цю обставину, як одну з найактуальніших проблем оперативно-розшукової діяльності, зауважили Князев С., Чернявський С. та Грібов М. [2, с. 13].

Вона суперечить одному з головних обов'язків підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, визначеному в п. 1 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: «1) ... вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень» [1].

Ця проблема потребує термінового реагування з боку законодавця, задля її усунення, адже оперативні підрозділи наразі не мають законних повноважень для виконання обов'язків щодо профілактики злочинів за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів.

Також пропонуємо погодитись із зауваженнями та пропозиціями Національної асоціації адвокатів України щодо змін і доповнень до окремих

частин п.1) статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у наступній редакції:

«– кримінальні правопорушення, що готуються *або* вчинені невстановленими особами;

– осіб, які готують вчинення *або* вчинили кримінальне правопорушення;

– реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя;...».

Запропоновані зміни розширюють перелік підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності, а також спрямовані на забезпечення безпеки усіх осіб, що діють в інтересах правосуддя і потребують захисту [5].

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

2. Князев С. М., Чернявський С. С., Грібов М. Л. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. URL : <http://repository.vsau.org/getfile.php/28978.pdf>.

3. Словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/pidstava>.

4. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / С. В. Албул, С. В. Андрусенко, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін; за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с

5. Зауваження і пропозиції Національної асоціації адвокатів України до проекту Закону України «Про забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя». URL : https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/%8_5751.pdf.